

Navigating the Space Between Strict and Lenient

תרומת הדשן סימן קכח¹ - Terumat Ha-Deshen #128

שאלה: נותן טעם לפגם בתוך הפסח, יש לנהוג בו היתר או איסור?

Question: Regarding the legal principle of *notein ta'am lifgam*²: does it apply during Passover? Is our custom to regard something with such a transmitted [and damaged] *hametz*-flavor as forbidden or permitted?

תשובה: יראה דבכל מקום שאין מנהג ידוע, שיש להורות דהמקיל לא הפסיד, והמחמיר תבא עליו ברכה.

Answer: It seems that in any location where a distinct custom isn't known, one can assert that the one who is lenient doesn't lose anything and one who is stringent, may a blessing come to her.

וכעין זה כתב בטור אורח חיים דמהר"ם היה מקיל בזה לאחרים; ולעצמו היה מחמיר, והיה רגיל לומר לשואלים פלוגתא דרבוותא היא, ורבים נמנעים מאליהם.

And in this way, the TUR³ wrote that the Maharam Rothenberg⁴ was lenient when ruling for others but was strict in his own practice. He would say to people asking this question that, "this matter is greatly disputed" and therefore many act stringently.

וקבלתי שבויני"א ובקרימ"ש היה המנהג מקדם להתיר ובניאושט"ט היה המנהג לאסור וגדול אחד נסתפק במקום שנהגו לאסור, היכא דהוא משהו וגם נטל"פ, אי אסרינן אפ"ה דאיכא למימר דאפילו גאונים האוסרים מודים בהכי.

And I received (heard that) that in Vienna and Kremsh, from early on, the practice was to be lenient, and in Neustadt the practice was to forbid such items. And one great rabbi⁵ was doubtful in a place where there is a practice to be strict, when there is also a tiny amount (less than 1/60th) and a damaged flavor: ought we forbid it? For one could claim that even the Geonim, who were [generally] strict on this, would agree in this case [to be lenient].

1. Rabbi Israel Isserlein was born in Maribor, Slovenia. He lived in Vienna until the Jewish expulsion in 1421, and then served as rabbi in Maribor, then again in Neustadt, Austria. His decisions served as an important source for halachic practice among Ashkenazic Jewry, and many decisions were codified in Rav Yosef Karo's Shulhan Arukh. (1390 - 1460)

2. There is a well-known rule that something that imparts a damaged taste ("noten ta'am li-fgam") does not render a mixture forbidden. SA, YD, 103 - AVODA ZARA 65-66 STATES THAT WHEN NON-KOSHER TASTE MIXES WITH A PERMITTED SUBSTANCE, THE MIXTURE REMAINS PERMITTED IF THE ISSUR HAS A DETRIMENTAL/DAMAGING IMPACT ON THE PERMITTED FOOD. THE GEMARA DEDUCES THIS FROM THE VERSE THAT PROHIBITS THE CONSUMPTION OF MEAT THAT WAS NOT RITUALLY SLAUGHTERED (NEVEILA): "YOU SHOULD NOT EAT ANY NEVEILA; RATHER YOU SHOULD GIVE IT TO A STRANGER IN YOUR MIDST OR SELL IT TO A NON-JEW..." (DEVARIM 14:21). THIS INFERS THAT ONLY FOOD THAT CAN BE GIVEN TO A "STRANGER," THAT IS, WHICH IS EDIBLE, IS PROHIBITED. HOWEVER, FOOD THAT IS NOT FIT FOR THE STRANGER IS NOT CONSIDERED NEVEILA, AND MAY BE CONSUMED. See also Bamidbar 31:21-23 for vessels and pagum.

3. R' Jacob b. Asher, 1269 - 1343, Germany & Spain

4. Germany, 1215 - 1293

5. Maharil, R' Yaakov ben Moshe Levi Moelin, 1365-1427, Germany

וחילוק זה איתא בהדיא בתוס' פ' כל שעה /פסחים ל ע"א ד"ה לשהינהו/ דקאמר, דאע"ג דאין מבטלין איסור לכתחילה, היכא דהוא לפגם גם משהו מבטלין.

This distinction (where two factors are combined) is apparent in a Tosofot which states: even though we don't nullify a forbidden substance intentionally, in a case where the substance is a damaged flavor, it can be annulled when it is a negligent amount.⁶

ונראה להוכיח קצת דלענין נ"ד אין לחלק, דכתב במרדכי פ' כל שעה בשם ראבי"ה, דחיטין שנפלו לבור לדברי רבותינו המתירים נותן טעם לפגם שרי.

And it [also] seems reasonable that for our case, there is no reason to make this [combination of factors] distinction. For the Mordechai⁷ wrote in the name of the Ravyah⁸, that wheat which fell into a well of water - according to the lenient authorities (in this matter) if the wheat gave off a damaged flavor, it is permitted.

ולכאורה מוכח התם דמשהו הוא שלא היו החיטין ס' נגד מי הבור, ואפ"ה קאמר דדווקא לדברי המתירין נטל"פ שרי, משמע אבל לא לדברי האוסרין.

The specifics of that case seem to show it to be a case where the wheat was not more than 1/60 the water in the pit [and was also pagum], and nevertheless he wrote according to the lenient authorities, a damaged flavor is permitted. Therefore this implies that it would be different for the those who rule strictly on this.

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תמז

ונותן טעם לפגם בפסח רשב"ם אוסר וכן הרב ר' אליעזר ממ"ץ והרב ר"מ מרוטנבורק כ' אני אוסר לעצמי הואיל ונפק מפומיה דרשב"ם ואני מתיר לאחרים כי ר"ת ור"י היו מורין להיתר ואעפ"כ אני רגיל לומר לשואלי פלוגתא דרבוותא הוא ורבים נמנעים מאליהן ע"כ ורש"י פסק להתירו ולזה הסכים א"א ז"ל:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמז: סעיף י

(צו) נותן טעם לפגם, מותר גם בפסח. הגה: ויש מחמירין, וכן נוהגין באלו המדינות. ובמקום שיש מנהג להחמיר, אפילו משהו ונותן טעם לפגם אסור (ת"ה סימן קצ"ח /קכ"ח/).

6. תוספות מסכת פסחים דף ל עמוד א

7. 1250 - 1298, Germany

8. 1140 - 1225, Germany

R. Tzvi Hirsch, the Maharatz Chajes (Darkei Ha-Hora'ah, ch. 3, 1805 - 1855, was an influential Galacian talmudic scholar), lists three categories of common practices that contradict established halakhah but require no rabbinic corrective:

1. Common practice is stricter than the law. If informing people of the leniency will cause confusion that risks their neglecting the law itself, then rabbis should do nothing.
2. Common practice is against an undisputed halakhah but the people will ignore rabbinic objections. In such a case, the rabbis refrain from intervening because "it is better that people sin accidentally than intentionally" (Beitzah 30a).
3. Common practice is contrary to an established halakhah but there is a lenient post-talmudic minority opinion. In such a case, says the Maharatz Chajes, the custom overrides the law.

א נהגו העם בחומר איסור, והחכמים יודעים
כי יש איזה היתרים בענינים הללו, ויש חשש
שמא ילולו בעיקר, ויבאו לקצץ בנטיעות,
שיהיה דברי חז"ל שיחה בפי הבריות אוי
אסור לפרסם בהמון את ההיתר:

ב בענינים אשר הם אסורים קבועים, ואין
להם צד היתר בשום אופן, רק העם נהגו
בהם היתר מאו, והסכנה מפחדת כי העם לא
יתנו אוזן קשבת לקול מורים, ולא יועילו
החכמים בתוכחתם, אוי אסור לפרסם גם כן
חומר האיסור, מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו
מוזידים:

ג היכי שנהגו העם היתר בעניני איסור, ויש
לחכמים כח למחות, רק יש דעה יחידית
סומכת מנהג העם, אף שדיעות המרובים,
התנגד למנהג שנתפשט, אוי אין מורין היתר
להעם, ואין מוחין להם גם כן רק מניחין אותם
בסתמם, שיתנהגו כמו שהתנהגו עד כה, כיון
שיש דיעה סומכת את מנהגם, אוי נקבע
המנהג ע"פ דיעה זאת, כמו שכי המרדכי בשם
אור זרוע ר"פ הפועלים, דדוקא מנהג קבוע על
פי חכמי המקום בעינן, כדאמרינן במסכת
סופרים אין הלכה נקבעת עד שיהיה המנהג,
והיינו מנהג ע"פ חכם דוקא*):